

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

mokslas — menas — literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1986
GEGUŽĖS MĖN. 31 d. / MAY 31, 1986
PART TWO — Nr. 106(22)

Vilniaus meno vystymosi fragmentai

ADOLFAS VALEŠKA

Vilniaus Katedros portikas.

Šiame numeryje:

Apie du Šilbajorius ir „antitarybinius mitus”.
Vilniaus meno vystymosi fragmentai.
Vienas iš daugelio — kalbotyrininkas Endre Bojtár.
Kazio Bradūno eilėraštis.
Antano Tamošaičio ekslibrių paroda.
Elena Urbaitytė Long Island parodose.
Pirmadienis po stebuklo.
Stasio Eidrigevičiaus paroda.
Magdalena Birutė Stankūnienė Rochesteryje.
Chicagos teatruose.

Kertinė Parastė

Apie du Šilbajorius ir „antitarybinius mitus”

Prieš Lietuvos partinius kritikus stovi stambi problema: ką daryti su užsienio rašytojais, kurie per svarūs, kad juos būtų galima ignoruoti, bet kurių pasaulėžiūros absoliučiai nepriimtinos ir pavojingos partijos „globojamai” liaudžiai? Taip dabar tie kritikai šoka sudėtingą šoki su amerikiečių dramaturgu Arthuru Milleriu. Ir taip, praėjus jau ketveriems metams po Rimvydo Šilbajorio knygos *Žodžiai ir prasmė* pasirodymo, Vitas Areška 1986 m. balandžio 26 d. *Literatūros ir meno* skiltyje nukreipia į ją pirmą rimtą žvilgsnį Lietuvos oficialioje spaudoje.

Iki šiol Šilbajorio raštai toje spaudoje buvo arba ignoruojami, arba eilinių propagandistų keiksnojami. Areškos straipsnis yra svarbus žin- genis į kitą pusę. Didelė šio straipsnio dalis pašvęsta Šilbajoriui — literatūros mokslininkui. Areška palygin- ti tiksliai susumuoja jo pagrind- inius teiginius ir metodus, įžvalgiai aprašo jo kritikos ypatingą pobūdį. Lieka klausimas, ką jam daryti su tuo Šilbajoriu, „buržuazinės liberalinės pakraipos literatu- ri mokslininku”, kuris atmeta totalitarinę filosofiją ir nepitaria Lietuvos okupaci- jai? Areška šią problemą išsprendžia saliamoniškai ir drauge leniniškai-staliniškai. Taip kaip Lietuvos praeityje yra dvi kultūros — pažangi ir reakcinė — taip yra ir du Šilbajoriai: vienas „išsilavinęs Vakarų intelektualas, origina- lus literatūros interpretato- rius”, tiltų į gimtinę tiesę- jas; kitas — nedorėlis, „ima argumentus iš antitarybinės ideologijos arsenalo, kartoja banaliausius buržuazinės propa- gandos mitus”.

Šis dvilypis Šilbajorio por- tretas primena garsiąją skotų rašytojo Robert Louis Steven- son apysaką apie suskilusią asmenybę, „Daktaras Džekilis ir Misteris Haidas”. Gal juo susidomės Lietuvos kino ar televizijos studijos, kurioms prikišama originalių ir aktualių temų stoka. Imkim kad ir tokį scenarijų: doras

kritikas, besizavintis tarybine literatūra, apsikrečia „banalia buržuazine propaganda”, ir virsta pabaisa; filmui baigian- tis, jį į tiesų kelią sugrąžina partinių kritikų kantrūs aiškinimai. Areška ir jo partiniai kolegos paprastai pasisako už politinį ir sociologinį matavimą, šalia estetinio, literatūros kritikoje. Tačiau šis matavimas automatiškai virsta neigiamu ir kreivu, jei rašantysis ima kritikuoti sovietinę santvarką ir jos poveikį literatūrai. Tokia ir Šilbajorio „nuodėmė”. Kaip literatūros tyrėjas, Areška nepitaria Šilbajorio mėginimui atsieti tekstą nuo socialinės ir aplamai kultūrinės sanklodos. Bet kai Šilbajoris susieja autorių tekstus su juos supančia politine aplinka ir visuomeniniais faktais, jis apkaltinamas „tenden- cingumu”. Ironiška, kad „pilietiško”, „visuomeniško” sąmoningumo be perstojo reikalauja Lietuvos partinė spauda...

Anot Areškos, Šilbajorio kritika „skrodžia vienas ir tas pats disonansu skambantis motyvas — antitarybiškumo mitas, kurį suformavo Vakarų buržuaziniai ideologai”. Tai paskelbęs, per visą savo straipsnį Areška nę sykio neįrodo, kad tai, ką rašo Šilbajoris, tikrai yra „atšokę kaip prastai iškepto duonos kepalio pluta”, „stereotipiniai antitarybiniai mitai”, o ne paties Šilbajorio ir jo tautos istorinė patirtis. Ne Šilbajoris, o Areška nusižengia elemen- tariam dėsniui: „Quid demonstrandum est.” Areškai dabartinė Lietuvos kultūra jau „organiška” — tauta jam jau yra paklusniai priėmusi imperijos ideologiją, imperija jau yra suvirškinusi tautą. Šilbajoris tautoje mato ir organiška, kūrybinį pradą, ir neorganiška, svetimą, iš šalies primestą, nors kai kurių lietuvių intelektualų ir propaguojamą, dimensiją. Jo požiūris į savo gimtines kultūrą „dialektiškas”, ir daugelis Lietuvos rašytojų sutiks, nors ir negarsiai, kad

Šilbajoris giliau įžvelgia į lietuvių literatūrą „iš toli”, negu Areška iš savo lenininio bokštelio su gorbaciovinėm užuolaidom. Nepaisant visa to, Areškos straipsnis yra žingsnis į priekį, palyginus su ankstesniaja rašliava apie išeivių literatūrą ir kritiką. Ar tai „organiškas” ir „spon- taniškas” kritiko mostas? Ar jis tedaro tai, ką jau prieš pusmetį pradėjo Maskvos ir Leningrado spauda — „ideologinės kovos” rėmuose švelniau traktuoti išeivijos kultūrininkus ir taip mėginti juos „neutralizuoti”, ko nesugebėta pasiekti ankstesniuose „vėzdų ir griauštinių” stiliumi? Ar iš viso įmanoma sumažinti Areškos minimą „pykčio okeaną”, tebekartojant „Didįjį melą” apie Lietuvą ir jos likimą? Tie klausimai, be abejo, kilo ir kils pačiam Areškai ir kitiems lietuvių in- tektualams.

Architektūra, dailė, literatūra, muzika, teatras negali gimti dykumoje. Tiems meniniams pasireiškimams turi būti atitinkama dirva. Tų menų centras yra Vilnius, tačiau kultūrinis judėjimas siekia ir kitas Lietuvos vietas. 16- tame amžiuje atidaromos mokyklos, kolegijos ir univer- sitetas patvirtina tą Lietuvos kultūrinį standartą. Vilniaus universiteto įkūrimas sutampa su barokinio stiliaus išsivystymu ir to laikotarpio jėzuitų pažiūra į meno filosofiją. Matome, kaip Romoje ir Vilniuje paraleliai vyksta katalikybės restauracija. Mūsų didikai ir šviesuomenė savo dėmesį kreipia į italų vaizdinį meną, nes italų meninių formų idėjos atitinka mūsų tautinį charakterį.

Pažvelkime dabar į mūsų kaimynus germanus. Ir ką gi matome — visai skirtingą charakterį nuo mūsų. Paanalizavę lietuvių meną, randame jo priklausomumą romanų tautų charakteriui. Lietuvis individualumas yra daug artimesnis prancūzams ir italams, negu slavams ar germanams. Lietuvos meno stilistiniai ir formaliniai pagrindai yra kilę iš to paties kamieno kaip pietų ir vakarų Europos menai. Jų mastas menui analizuoti ir klasifikuoti yra ir mūsų mastas, tačiau jis skiriasi nuo anų savitu kloritui, kom- pozicijos savito momento pasirinkimu, turiniu ir judesiu. Lenkų profesorius Mečislovas Limanovskio teigimu, lietuvių tautos kultūrinis potencialas glūdi jų jaunatviškoje energijoje. „Jų veikla istorijos eigoje ir dabar, atgavus nepriklausomybę ir trumpu laiku prisikėlus iš griuvėsių, yra nuostabi. Jie turi dabar viską, kas reikalinga civilizuoti kraštui”, — pareiškė Limanovskis muze-

jaus darbuotojų posėdyje (1940 m.) Vilniuje. Po gana blankių vidurinių amžių, lietuvis pradeda statyti ne tik savo sostinę, bet kuria taipgi daugybę architektūrinių ir kitų meno paminklų visame krašte. Šalia internacionalinio tų meno paminklų pobūdžio gimsta taipgi tūkstančiai nepaprastos vertės liaudies kaimynų architektūrinių ir kitų meno paminklų. Tuo metu, kai meniškai išsivystusi Europa ieško idėjų Afrikos ir kitų kontinentų vadinamame „primitivizme” (etniniame) mene, mes tą savo etninį meną turime čia pat, namie, ir mums nereikėjo ieškoti idėjų svetur. Lietuva bene ir lieka vienintelis Europos kraštas, kuris tebeturėjo tą autentišką savo etninį meną.

Turint mintyje gimtą lietuvių meninį potencialą ir 16-tojo amžiaus materialinį žydėjimą, nenuostabu, kad sostinė Vilnius tampa vienas iš civilizacijos centrų. Mūsų tas daugiaveidis ir daugiaspalvis meno vystymasis vyksta lietuviško- jo geniaus orbitoje. Reikia pripažinti, kad krikščionybė lietuvių samonėje įgauna pilnatį ir tampa akstinu ieškoti atitinkamų formų tai krikščioniškai civilizacijai įgyvendinti. Pagal anų laikų tarptautinius papročius Eu- ropos kraštai kviečiasi menininkus, statybininkus, dvasininkus ir netgi valstybininkus iš kitų valstybių. Neatsilieka ir Lietuva.

Vilniaus miesto vaizdas iš Katedros varpinės.

Kultūriniai Lietuvos kon- taktai su Italija prasideda labai anksti. Meno istoriko kun. dr. P. Sledziewskio teigimu, pirmasis teatrinis vaidinimas Vilniuje buvo pastatytas 1500-taisiais metais, kai Vienoje tuo tarpu penkeriais metais vėliau, bū- tent, 1505-tais metais.

Reikia pripažinti, kad Lietuvoje anais laikais vyksta trintis tarp protestantų ir katalikų, tačiau, nežiūrint to, ir vieniems, ir kitiems meno šaltinis yra ta pati Italija. Vis dėlto mūsųose prigijęs pietinės Europos vaizdinis menas tam- pa stabdžiu plėstis protestan- tizmui. Šiaurinėje Vokietijoje tuo metu protestantai naikina visa, kas žmogui yra grožis ir ką jis kūrė su meile: bažnyčiose kapijomi barel- jefai, skulptūros, naikinami paveikslai, daužomi vitražai. Paneigiama visa, ką tikintysis kūrė, išreikšdamas savo vidinę ekspresiją ir savo džiaugsmą įgyvendindamas vaizdine forma. Lietuvis protestanto bajoro žvilgsnis tuo metu krypta į Italiją, ypač į Florenciją.

Vilniaus miesto vaizdas iš Katedros varpinės.

augmenija, gyvulius, sim- bolius ir netgi Lietuvos istori- jos scenas. Italų renesanso dailininkas Ticianas nesivaržo savo Nekaltosios Mergelės Dangun Ėmimo paveiksle Madoną supančius angelikus ir vaikelius pavaiz- duoti be drabužių, kaip darė pagoniškai klasicizmo kūrėjai. Baroko laikų menas neabe- jotinai turi lemiamos reikšmės kovai su protestantizmu Lietuvoje. Antimeninė protes- tantų pažiūra bažnyčių puošime gyvybingai lietuvių masei mažai imponuoja. Lietuviui rūpi matyti veiksmą, kurio apščiai randame 17-tojo amžiaus mūsų religiniame mene. Menas neabejotinai buvo tuo religinio pakilimo kertiniu akmeniu pietinėje Europoje. 1622 metais gegužės mėn. 22 d. su dideliu respektu ir šven- tiška ekspresija buvo kanonizuoti keturi šventieji — Ignacas, Teresė iš Avilos, Pilypas Neri ir Pranciškus Ksaveras. Tą įvykį galima laikyti Romos religiniu atgimimu.

Lietuvoje gi tarp protestantų ir katalikų vyksta ne tik teologinė trintis, bet kartu ir varžybos meno fronte, nes tuo metu vaizdinis menas, muzika, literatūra, teatras teikia vadams prestižą. Kai žvelgiam į tuos laikus, neran- dame pusiaukelės tarp vienos ir kitos pusės. Radvilams ir kitiems mūsų didikams savo dvasia buvo artimesnė Floren- cija, kai tuo tarpu Krokuvos bajorų žvilgsnis buvo nukreip- tas į šiaurinę Europą. Vakarų meno autoritetas Kenneth Clark savo veikale *Civiliza- tion* (p. 191) italų skulptorių ir architektą Bernini ap- vainikuoja kaip katalikybės restauracijos simboli, o Ber- ninio kompozicijoje kaip tik matome daug teatrališkumo, kurį randame ir mūsų Šv. Petro ir Povilo bažnyčios skulptūrų scenose. Vilniaus Dailės muziejaus pavedimu kun. dr. Sledziewskis parašo tos bažnyčios monografiją (1940 m.). Kada išryškėja tų scenų teatrališkumas, pasiryžtame pavaizduoti jį kinematografiniu būdu. Kitą gi filmą — apie senąją Vilniaus architektūrą — jau buvome įpusėję.

Grįžkime dabar prie senojo Vilniaus miesto plano. Jame išvinguotų gatvių, gatvelių ir skersgatvių dinamika su rit- mingai išdėstytais architektūriniais šedevrais tiesiog skatina mus eiti ir eiti tomis gatvelėmis pirmyn, surandant vis naujus, vis įdomesnius pastatus. Tų gatvelių išvingiavimas sudaro dvigubą reikšmę: strateginę ir estetinę. Optiškai atrodytų mums lyg visa tai būtų teatro scenų vaizdai. Kiekvienas mūsų stebėjimo punktas yra užpildytas architektūriniais objektais. Mums judant, keičiasi ir tų objektų vaizdai, nes tose išraištytose gatvelėse vis matome tų pastatų fasadus ir kylančius bokštus tai iš vienos, tai iš kitos pusės. Turint omenyje tų vaizdų dinamiką, man kilo mintis senąjį miestą nufilmuoti iš lėtai slenkancio automobilio, stabtelint ties parinktais architektūriniais ansambliais. Jau ir scenarijus buvo paruoštas.

(Nukelta į 2 psl.)

Vilniaus meno vystymosi fragmentai

(Atkelta iš I psl.)

Senajo Vilniaus miesto planą Muziejus rekonstruoja. Ir ką gi randame? Senojo miesto planuotojams rūpėjo ne tik bendra architektūrinė formų kompozicija, bet ir kiekvieno pastato pozicija, jo išsikišimai erdvėje ir netgi kiekvienas kampelis tarpe tų pastatų buvo kruopščiai apgalvotas — lygiai kaip kompozicija kokiame tapybiniame paveiksle. Bažnyčių vidaus architektūrinės dalys — altoriai, sakyklos, klausyklos — taip pat nėra vienoje linijoje pagal sieną ar nišą simetriškai išrikiuotos.

Paėjėkime toliau. Įženkime į Šv. Teresės ir Šv. Jono bažnyčias. Kiekvienas jų altorius pakreiptas taip, kad šviesa ne pripuolamai, bet įdomiai kristų ant architektūrinių formų, o šešėliai išryškintų jų detales. Jei mes bandysime ieškoti atitikmens Krokuvos ar šiaurinės Vokietijos architektūroje, jo tenai nerasime.

Germaniška pažiūra į meną mums buvo svetima, o slaviskas lenkų romantizmas giliai protaujančiam lietuviui nebuvo realus. Lietuvis menininkas visados ieškojo paprastos, aiškos ir konkrečios formos. Nežiūrint, kad iš prigimties esame paveldėję didį mistiškumą, mums vis dėlto nestinga realių sprendimų.

„Lenkų kūrybos specifinį charakterį ugdė trys veiksniai“, sako lenkas dr. Mieczysław Treter (*Poltas jaunako laiku telojosa moksla*, Riga, 1934). „Pirmasis veiksnys — tai rasiškas slaviskos kilmės temperamentas, duodąs charakteringą ir skirtingą žymę bet kuriam lenkų tautinės dvasios būdingam pasireiškimui, tiek visuomeniniame, tiek politiniame, tiek kultūriniame gyvenime. Ypačiai tas temperamentas jaučiamas literatūroje, muzikoje ir vaizdiniame mene. Jaučiame jį netgi moksle, pavyzdžiui, lenkų filosofijoje“.

„Antrasis veiksnys — tai ypatinga Lenkijos geografinė padėtis tarp dviejų didelių pasaulių — Rytų ir Vakarų. Lenkijoje nuo senovės laikų kryžiuojasi dvi civilizacijos: romaninė — pietryčių kultūra ir rytų — bizantinė kultūra, kurios abi yra atmištos šiaurės germanų pradais ir orientaliniais elementais, siekiančiais net Tolimuosius rytus. Pastarieji pradai į Lenkiją pateko per Turkiją, su kuria ji išbuvo betarpiškame kontakte beveik per visą istorijos eigą...“

„Per visą velesniosios lenkų vaizdinio meno raidos laiką, t. y. nuo 18-to amžiaus iki šių dienų, Lenkijoje varžosi dvi žymios kryptys: pietinė, aiški romėniško charakterio, klasikinė kryptis, ir šiaurinė, daugiau germanų ir anglosaksų charakterio romantinė kryptis, atitinkanti lenkų charakterio individualines savybes daugiau, negu pirmoji“ — daro išvadą Treteris.

Kaip matome, pagal dr. Treterį, nuo 18-to amžiaus pabaigos iki šių laikų varžosi dvi ryškios linkmės — klasikinė ir romantinė. Pagal tą teoriją išeitų, kad lenkų tautos būdas nėra vienalytis ir turi pagrindinių skirtumų. Tačiau šiam „painiam“ lenkų meno charakteriui spręsti reikėtų jau specifinių komentarių.

Lenkijos meno centrais reikia laikyti Krokvą ir, vėliau, Varšuvą. Trečias gi centras, kurį lenkai sau prisiskiria, yra mūsų Vilnius. Ir tas Vilnius kaip tik ir yra to

Vilniaus kampelis su Šv. Mykolo bažnyčia, XVI-XVIII a.

klasikinio meno židyns. Analizuojant lenkų meną be Vilniaus, rasime jį vienalytį. Pradedant nuo Vilniaus urbanistinių uždavinių, ir baigiant atskirais pastatais, nieko lygaus lenkų sukurtu nerasime. O nerasime todėl, kad Vilnių statė lietuviai ir jis yra mūsų klasikinio periodo turtas. Iš to matome, kad Lietuva ir Lenkija siekė savo civilizacijos skirtingais keliais, nežiūrint, kad pagal politinę uniiją ir buvome „švogeriai“. Mes kreipėme žvilgsnį į meną, kuris mums buvo artimas ir rinkomės kūrėjus, kurie atitiko mūsų estetinę pasaulėžiūrą. Tas pats dr. Treter teigia, kad karalienė Bona Lenkijoje šeimininkaudama spaudė, kad būtų kviečiami italų architektai, kurie vien pakenkė lenkų nacionalinės architektūros vystymuisi.

Ne paslaptis, kad mūsų kaimynai lenkai ne tik norėjo pasisavinti mūsų žemes, bet bando priskirti sau nuopelnus ir dėl mūsų „sukultūrinimo“. Bet pažvelkime kad ir į jų pačių nuomonę apie architektūros vystymąsi Lenkijoje. A *Dictionary of Architecture* savo lenkų architektūros skyrių pradeda 10-tuoju amžiumi, kada ta architektūra pasiskolinama iš Bohemijos, o vėliau dominuoja vokiečių įtakos. Renesansas, jų teigimu, atėjo per Vengriją ir Čekiją ir barokas iš Italijos. Neoklasikinį stilių Lenkijoje vysto Giacomo Fontana (1710-73), Domenico Merlini (1730-97) ir Jan Baptist (1753-95). Ten pat sakoma: „Tačiau labai monumentali ir didingų portalų iškyla lenkų architektas W. Gucewicz (1753-98) Vilniaus katedra (1777-1801)“. Taigi, pagaliau tais 1753-1798 metais atrado vienintelį „lenką“ architektą, kuris, kaip žinome, buvo ne kas kitas, kaip lietuvis Laurynas Stuoka-Gucevičius, baudžiauninko Simono Stuokos sūnus, 1753 metais gimęs Migonių kaime, Kupiškio valsčiuje. Baigęs Lietuvos Vyriausiąją mokyklą Vilniuje, Stuoka-Gucevičius studijas tęsė Paryžiuje pas žinomą architektą Jacques François Blondelio architektūros mokykloje, Prancūzijos Dailės akademijoje, o vėliau persikėlė į Romą. Suminėti duomenys rodo, kad Lenkijos architektūrą puoselėjo pirmiausia vokiečiai, čekai, prancūzai ir karalienės Bonos įtaka — italai. Pažįstant specifinį lenkų tautos romėnišką charakterį, šiaurės germanų architektūros pradai

daugiau atitiko jų polinkius.

Grįždami prie Lietuvos ir Lenkijos valstybių civilizacijos vystymosi istorijos, matysime tų valstybių skirtingą vystymosi procesą. Geopolitinė situacija, Jogailai tapus Lenkijos karalium, vertė mus bendradarbiauti ir politiniai ryšiai vis tampa, tačiau meninė kultūra mes sėmėmės betarpiškai ir ne iš šiaurinės Vokietijos ar Čekijos, bet tiesiogiai iš Italijos, Prancūzijos, ir vėliau iš Ispanijos. Protestantizmui iškilus, dalis mūsų bajorų protestantizmą priėmė, ne tiek protestuodami prieš katalikybę, kiek norėdami atsipalaiduoti nuo įkyrių Krokuvos bajorų. Lenkų tendencija įsibrauti į vidinį tautinį mūsų gyvenimą nuodini ne tik politinę, bet ir kultūrinę Vilniaus atmosferą. Vilniaus vyskupas Protasevičius, rašydamas laišką dėl universiteto įsteigimo Vilniuje popiežiui Grigaliui XIII-tajam 1577 metais pareiškė: „Mums čia nereikia Krokuvos universiteto; ir ateityje jo nereikės, nes turėsime ne mažiau mokytus ir uoliusius profesorius... nekaltant jau apie mokyklinę drausmę, kuria čia kur kas labiau rūpinamasi, negu tenai, Krokovoje...“ Tame laiške vyskupas Protasevičius aiškiai ir nedviprasmiškai išsireiškia krovkuviečių atžvilgiu.

Mūsų istorija taip vystosi, jog iš pradžių krovkuviečiai braunasi į mūsų valdančiųjų pozicijas; vėliau tačiau, 1832 metais okupacinei caristinei rusų valdžiai uždarius Vilniaus universitetą, padėtis pasikeičia. Čia krinta didžiausias smūgis ne tik mūsų kultūriniam, bet ir tautiniam gyvenimui — lietuvis jau traktuojamas kaip antraeilis pilietis ir didelė dalis bajorų ir bajorėlių prisišlieja prie lenkiškojo dvaro. Naikinama ne tik senoji Vilniaus kultūra, bet kanto ir lietuvis intelektualas. Lenkai, pasinaudodami ta situacija, pradeda savintis lietuvių kūrybinį talentą, ir tada prasideda mūsų kultūros istorijos falsifikavimas. Lietuva tampa Rusijos kolonija, kurios gyventojas už lietuvių kalbą spausdintą knygą ar maldaknygę tremiamas į Sibirą. Tada mūsų liaudis susiburia ir, nevengdama pavojų, ant savo pečių neša lietuviškąjį tautiškumą. Ir katalikų religija pasidaro to tautiškumo simboliu ir ramsčiu. Kaip jau

anksčiau patyrėme, lietuvis menininkas apstato visą kraštą tūkstančiais koplytstulpių su skulptūromis, ornamentais ir religiniais simboliais. Mūsų gamtovaizdis virsta fantastišku liaudies muziejum, kurio galėjo pavydėti kiti Europos kraštai. Ir mūsų liaudies tapyba ir raiziniai paplinta po visą kraštą. Tiesa, jie turi kai kur lenkiškus užrašus, nes savo kalba lietuvis tuo metu negali rašyti. Daugelis prolenkiškų kunigų netgi nešventina mūsų religinių meno kūrinių, nes laiko juos profanuojančiais meną. Mūsų meistrai stato gausybę medinių bažnyčių ir varpinių, kurių daugelis yra tikri architektūros šedevrai. Mūsų liaudies dainos tampa didžiausia muzikine ir poetine tautos gyvybingumo ekspresija, o audiniai, tautiniai drabužiai, namų apyvokos medžio drožiniai, keramika ir šiandieną tebėra muziejiniai objektai. Ir tas visas kūrybinis procesas vyksta liaudyje, jau už dvarų mūrinių sienų, kurių anoje pusėje sėdi lenkų ir rusų bajorai.

Negana to, atsiranda lenkų, kurie sąmoningai savinasi mūsų kultūrinį palikimą, nuslėpdami jo autentiškumą. Mokslas yra tiesos ir progreso liudytojas, tačiau to mokslo vardas naudojamas mūsų istorinei praeičiai ir kultūriniam pasiekimams degraduoti. Tą faktą galiu pailustruoti kad ir iš savo paties asmeninės patirties, neliesdamas daugelio įvairių sričių mokslininkų surinktų (o dar daugiau nespėtų surinkti) faktų.

Anuomet, 1934 metų vasarą, sužinau, kad remontojama Vilniaus Katedra, kurios pamatus ir visą statybinių struktūrą buvo katastrofiškai palietęs pavasario potvynis. Nusprendžiau būtinai tos rekonstrukcijos darbus pamatyti. Bet mūsų sostinė Vilnius tada buvo klasta gen. Želigovskio nuo Lietuvos atplėsta ir prijungta prie Lenkijos. Neturėjome jokių diplomatinio santykių. Sieną perėjau nelegaliai ir tuojau susisiečiau su vilniečiais lietuviais. Jų pagalba tuojau sudariau reikalingus kontaktus. Prieš pat katedrą, Gedimino ir Rudnickio gatvių kampe, buvo kavinė, iš kurios galėjau stebėti išorinius katedros atstatymo darbus. Toje kavinėje ir susipažinau su asmenimis, kurie ne tik vadovavo katedros remontui, bet ir vadovavo to laiko meniniam gyvenimui. Reikia pripažinti, kad tie katedros restauravimo darbai techniškai buvo vykdomi itin atsaikingai. Tačiau istorinių faktų, ypač kadangi jie lietė Lietuvą, buvo visai nepaisoma.

Katedros restauracijos vyriausias vadovas buvo architektas J. Klos su štabu, kuriame buvo ir architektas

Piekša ir inžinierius Jurevič. Remontas struktūriškai buvo komplikotas, nes didelė dalis pamatų buvo užsilikusi dar iš senosios katedros, o rūsi skliautai užmūryti. Uždavinys buvo ne tik sustiprinti fundamentus, bet ir sutvirtinti struktūros sienas, kurių plyšiai buvo užpildomi cementu, panaudojant suspaustą orą. Apatinėje katedros dalyje tačiau dar tebebuvo užmūrytos senosios nišos. Tose nišose galėjo būti paslėpti istoriniai archyvai arba netgi svarbių asmenų palaikai. Architektas Piekša man pasakojo, kaip jis tyrinėjo tas sienose užmūrytas tuštumas, kad vėliau galėtų pripildyti jas cementu. Ir buvo daug tų užmūrytų nišų, kurių architektas Klos neleido atidaryti. Negana to, per pragręžtas skylės tos nišos buvo pripildomos cementu. Piekša galvojo, kad tenai galėjo būti kas nors svarbaus paslėpta. Vienoje katedros grindų vietoje įsiai pragręžė skylę į rūsi skliautą ir, pašvietęs kišenine lempute, pamatė žmogaus skeletą, prie kurio galvos buvo karūna. Jis tuojau apie tą pranešė Klos ir visai komisijai. Kilo panika. Komisija pamanė, kad tai galėjo būti Vytauto Didžiojo palaikai. Klos uždraudė toliau kasti į požemius. Prasidėjo komisijos svarstymai. Posėdžiavo jie visą savaitę ir negalėjo nuspręsti ar iškelti viešumon tuos radinius, ar tą faktą nuslėpti. Tai komisijai vis tebesigindant, Piekša su savo darbininkais toje vietoje prakalė didesnį plyšį, pro kurį nusileido į požemį. Ir ką gi? Ištyrinėjęs rado plokštę su užrašu, kad tenai palaidota Barbora Radvilaitė. Tada jis nuėjo į komisijos posėdį ir pranešė, kad tenai palaidotas ne Vytautas, bet karalienė Barbora Radvilaitė. Visa komisija lengviau atsikvėpė.

Esu įsitikinęs, kad pagrindinis slėpimas požemiuose ne tik istorinių asmenų palaikų, bet ir archyvinių dokumentų vyko dar prieš 1655-tųjų metų rusų okupaciją. Žinoma, anuo metu didelė dalis istorinio ir meninio turto buvo išgabenta ir į Krokvą, ir kitur. Archyvaro E. Lapacinskio tvirtinimu tais 1655-taisiais okupacijos metais rusai iš Vilniaus buvo išvežę 2,000 vežimų pagrobto turto. Prof. M. Limanovskio teigimu, Maskvos Kremliuje viena salė yra įrengta architektūriniais elementais, išgabentais iš Vilniaus, su marmurinėmis kolonomis, kurių kapiteliai dar tebeturi Radvilų monogramas.

1939 m. lietuviams grįžus į Vilnių, nelengva buvo atstatyti normalų gyvenimą sostinėje. Su oficialiais Lietuvos vyriausybės pavedimais atvykau į Vilnių dar prieš mūsų kariuomenės

Konstantino Bogdano skulptūra „Martynas Mažvydas“ Vilniaus universitete.

įžygiavimą ir pradėjau organizuoti Bažnytinio meno muziejaus perkėlimą iš Kauno į Vilnių. Kiek vėliau miesto burmistras man pavedė suorganizuoti Vilniaus miesto muziejų iš visokiųjų „ekspонатų“, sukratų sandėlyje. To muziejaus patalpoms užėmiam dar nebaigtą remontuoti Stukos-Gucevičiaus statytą miesto rotušę. Netrukus tarybininkai (sovietai) užima Lietuvą. Miesto muziejų pavadinu Vilniaus Dailės muziejum. Bažnytinio meno muziejui atremontuojau vieną iš Bernardinų vienuolyno pastatų, kurie rusų ir lenkų okupacijų laikais buvo kariuomenės žinioje. Atėję tarybininkai tačiau iš tų patalpų mus išvarė. Esu treniruotas kariuomenėje, tai nutariau laikytis. Praradęs vieną „fortą“, pradėtu fortifikuoti kitą, būtent — Vilniaus Dailės muziejų.

Praeityje Vilnius neturėjo meno muziejaus. Lenkų okupacijos metu buvo tik atskirų draugijų rinkiniai. Darbą pradėdau beveik tuščiomis rankomis, o man pavesta ne tik dailės muziejų suorganizuoti, bet ir Vilniaus meno paminklų apsauga rūpintis. Turėjau apie 40 muziejaus darbuotojų personalą, kurio apie pusę sudarė lenkų universiteto ir meno akademijos profesionalai. Tame sudėtingame darbe buvo ir specifinių uždavinių, būtent Vilniaus istorijos analizė ir faktų atstatymas. Sužinojau, kad prieš keliolika metų iš Varšuvos buvo atvykęs archeologas V. Antonovičius su savo mokine A. Kvietinskienė ir buvo padaręs dalinius Gedimino kalno kasinėjimus, tačiau tie du mokslininkai apie tuos kasinėjimus nepaskelbė jokių pranešimų ir kasinėjimų medžiagą išsivežė į Varšuvą. Nutariau tuos kasinėjimus vykdyti toliau ir su 25 žmonių moksliniu bei techniškojo personalu tęsiame darbą. Tiems kasinėjimams vadovauja archeologė dr. Elena Holubavičienė ir V. Holubavičius. Buvo surinkta per 40 dežių istorinių objektų, siekusių mūsų kultūros net 5-tąjį amžių. Tie eksponatai buvo medžiaginiai liudininkai mūsų kultūros, Gedimino kalno vietovėje egzistavusios dar daug šimtmečių prieš Gediminą. Kai mes pamatėme tų kasinėjimų istorinę reikšmę, pasidarė aišku, kodėl ankstyvesniųjų kasinėjimų radiniai buvo išvežti į Varšuvą. Archyvaras E. Lapacinskis buvo pagrindinis istorinės medžiagos teikėjas lenkų istorikams. Jis man patvirtino, kad jo surinkta medžiaga nebuvo objektyviai

skelbiama ir netgi architektas Klos jam pataręs lietuviškumo duomenų nekelti viešumon. Mums nebuvo prieinami ir Vilniaus Kapitulės archyvai.

Prisiminimai grįžta į vieną sekmadienį. Atbėga pas mane į butą vienas bendradarbių ir praneša, kad tarybininkai planuoja nugriauti Aušros Vartus, nes jie trukdo didesniems kariniams tankams pravažiuoti. Reikia greitai veikti. Tuojau susirenkam bendradarbių grupę, sudarom komisiją, skubiai paruošiam istorinę medžiagą su fotografijomis, gražiai sutvarkom ir kaip dokumentinį veikalą nunešu Lietuvos Mokslų akademijos prezidentui prof. Vincui Krėvei-Mickevičiui. Prašau, kad vyktų į Maskvą ir kaip nors sulaikytų Aušros Vartų nugriovimą. Profesorius Krėvė tučtuojau apsiėmė tą misiją atlikti ir, sugrįžęs iš Maskvos, pranešė, jog tas klausimas buvo išspręstas teigiamai.

Karo metas. Problemų daug. Vieną išsprendus, iškyla kita. Po tarybininkų okupacijos ateina naciai. Vilniaus architektūros paminklai atsiduria karo pavojuje. Sudarau architektų ir meno istorikų grupę, kuri tuos paminklus inventorizuoja ir padaro tikslus tų paminklų braižinius, kad liktų autentiški dokumentai, jei paminklai ir būtų sugriauti.

Baigdamas mūsų kelionę į Vilnių, noriu dar kartą patvirtinti, kad ne mūsų kaimynai lenkai mums atnešė kultūrą. Nieko prieš gerus kaimynus neturime, tačiau, kai panagrinėjame mūsų istoriją, uniija su Lenkija buvo mums ne tik politinis, bet ir kultūrinis nuostolis. 1655-tųjų metų kare su Maskva Lenkija paliko mūsų vienus su tuo milžinu kariuoniu. Tuo tarpu unijos priešdanga jie brovėsi į mūsų tautinį gyvenimą, mūsų diduomenę lenkino ir mūsų kultūrinės vertybės savinos. Čia peršasi rusų revoliucijos metu, plėšiant svetimą turtą, posakis: „Kas tavo, tai ne tavo“. Tai toks būtų mūsų su lenkais santykių istorinis balansas, ypač kultūrinėje plotmėje.

Kultūrinė kronika

• **Europos lietuviškųjų studijų savaitė** šiais metais vyks nuo liepos 27 iki rugpjūčio 3 d. Salzburge, Austrijoje. Studijų savaitės patalpos yra dideliame parke, Salzburgo miesto pakraštyje. Kaip visada, numatyta plati kultūrinė programa su įvairiom paskaitom ir menininkais. Numatyta išvyka autobusais po istorinį Salzburgo miestą ir apylinkes. Registraciją tvarko rašytoja Irena Joerg, Wenna 73, Pitztal Tirol, Austria. Reikalinga iš anksto žinoti asmenų iš Jungtinių Amerikos Valstybių, norinčių Europos studijų savaitėje dalyvauti, skaičių. Vienkartinis registracijos mokestis vienam asmeniui yra 25.50 JAV dolerių, visas vienos dienos išlaikymas — 27.50 JAV dolerių.

• **Jotvingiai** archeologinių tyrinėjimų šviesoje — tokia tema Punske, Lenkijos teritorijoje, yra ruošiamą paroda šių metų rugsėjo mėnesį. Paroda vyks Punsko gimnazijos patalpose ryšium su gimnazijos trisdešimties metų sukakties minėjimu. Pagrindinį parodos ruošimo darbą yra apsiėmęs dr. Jan Jaskani, Archeologijos muziejaus Varšuvoje direktorius. Parodoje bus eksponuojami ir naujausi radiniai iš Suvalkų srities piliakalnių. Tikimasi paruošti specialų tos parodos ir apskritai dabartinių archeologinių kasinėjimų Suvalkų srities katalogą su mokslinę medžiagą apibendrinančiomis žiniomis. Parodos proga numatoma ir daugiau įdomių renginių. Laukiama lietuvių svečių iš JAV ir kitų Vakarų kraštų, kurie tuo metu įstengtų įjungti ir Punksą į savo kėlionraštį.

Didysis Vilniaus universiteto kiemas.

Vienas iš daugelio

VYTAUTAS PLUKAS

Praeityje daug svetimų šalių mokslininkų-kalbotyrininkų domėjosi lietuvių kalba, nes iš visų gyvųjų indoeuropiečių kalbų mūsų mūsdiškė išlaikė daugiausia senosios prokalbės bruožų. Apgailestautina, kad mūsų sena, gražia ir kalbotyrininkams svarbia kalba senovėje daugiau domėjosi svetimšaliai, negu patys lietuviai. Du šimtmečiai rusų priespaudos iš rytų ir lenkiškų įtakos iš pietų nepadėjo mūsų rašui ir knygai tarpti savame krašte, nei mūsų kalbai išplėtimui pasaulyje. Apgailestautina, kad mūsų valdovai-kunigaikščiai nepasistengė ar nematė reikalo lietuvių kalbą puoselėti ir padaryti ją valstybine kalba.

„Pirmoji žinoma lietuvių kalbos gramatika pasirodė 1653-čiais metais Karaliaučiuje, kurią lotyniškai parašė vokiečių D. Kleinas, vėliau išleides kiek perdirbtą gramatikos santrauką vokiečių kalba“ (Zigmas Zinkevičius, *Kalbos pradžios, Kaunas, 1969, p. 75*). Vėliau, iš svetimačių, lietuvių kalba domėjosi ir pažymėtini: vokiečiai Fridrichas Hakas (1730 m.) ir Gotfridas Ostermejeris (1791 m.), lenkas Ksavaras Bogušas (1808 m.) ir čekas Augustinas Šleicheris (1852 m.). Jie rašė mokslinius veikalus apie lietuvių kalbą ar spausdino žodynus. Vėliau, vien tik užsieniečiai čia paminint, buvo daug įvairių tautybių mokslininkų: lenkai, rusai, čekai ir ypač Rytprūsijų kalbotyrininkai, studijavę ir nagrinę lietuvių kalbą ir jos kilmę.

„Apskritai, reikia pasakyti, kad iki XIX amžiaus tebuvo tenkinami tik svarbiausių duomenų apie lietuvių kalbą kaupimu, bandoma aprašyti jos gramatinę struktūrą ir suregistruoti raštuose dažniausiai vartojamus žodžius. Rimtesnio kalbos tyrinėjimo tuomet dar nebuvo“ (Zigmas Zinkevičius, *ten pat, p. 77*). 20-tame amžiuje atsiranda dar didesnis skaičius įvairių Europos kraštų ir net Indijos kalbotyrininkų, studijavusių lietuvių kalbą, nes jos rimtas mokslininkas neapsieina be lietuvių kalbos studijų.

Vienas iš tokių šiandieninių mokslininkų yra Endre Bojtár, vienintelis žmogus Vengrijoje, mokąs lietuviškai. Vengrijoje jis Vidurio-rytų Europos literatūros teoretikas, mokąs 15 kalbų, jų tarpe ir gražiai lietuviškai. Mums jis ypač įdomus, nes yra parašęs lietuvių kalbos vadovėlių vengrams *Keves szoval litvanul*, išvertus — „Su mažai žodžių lietuviškai“, išleista Budapešte 1985 metais, 310 puslapių su 4000 žodžių žodynu. Viršelį puošia Trakų pilies nuotrauka.

Endre Bojtár, prieš 45 metus gimė Budapešte, darbuojasi Vengrijos mokslų akademijoje (skyriaus vedėjas), profesoriuja Budapešto universitete (E.L.T.E), keletas mokslinių knygų autorius, iš kurių viena, *Slaviškasis strukturalizmas*, išversta į anglų ir olandų kalbas. Jis yra ir eseistas, bet mums lietuviams vertintinas dėl lietuvių literatūros vertimo į vengrų kalbą. Pirmiausia jis išvertė Donelaičio *Metus*. Vėliau išvertė ir išleido Kazio Sajos, Sauliaus Tomo Kondroto ir kitų rašytojų knygas. Jis redagavo, parašė įvadą ir išleido *Lietuvių poezijos antologiją*, žinoma, pats išvertęs poeziją į vengrų kalbą. Lietuviškai išmoko iš knygų, nes Lietuvoje tevišėjo keleta

Endre Bojtár
Nuotrauka V. R. Pluko

kartą ir trumpai. Lenkų ir čekų kalbas jis moka geriau, nes studijuodamas Lenkijoje ir Čekoslovakijoje gyveno ilgesnį laiką ir turėjo daugiau praktikos. Jis ypač myli lietuvių literatūrą ne vien dėl jos senumo, bet ir dėl to, kad vertindamas mūsų kalbos grožį jis yra susipažinęs ir su mūsų tautos sunkiu istorijos keliu. Jis pabrėžia lietuvių vašingumą bei nuosirdumą.

Pasikalbėjime užklaustas, kaip jis susidūrė su lietuvių kalba, štai ką papasakojo: „Prieš 20 metų pradėjau dirbti lituanistikos baruose. Jau pažinau slavų literatūrą ir norėjosi prie jos studijų dar patyrinėti ir baltų literatūrą. Tuo laiku domėjaisi Vidurio Europos tautų avangardizmu literatūroje, samprotavau, kad ir Baltijos kraštuose turėtų būti tokios literatūros.

Parašiau laišką Lietuvos mokslų akademijos literatūros institutui. Gavau atsakymą ir priedo lietuvių kalbos vadovėlį, literatūros istoriją, bibliografiją ir kitokių knygų. Iš to vadovėlio ir knygų išmokau lietuviškai skaityti“.

„Tada aš tyrinėčiau Vidurio Europos avangardizmą literatūroje ir pradėjau skaityti lietuvių futurizmo — „keturvėjininkų“ veikalus, kaip Kazio Binkio ir kitų. Man buvo labai įdomus reiškinys: visi kiti avangardistai neigė tradiciją, o viename *Keturijų vėjų* numeryje radau straipsnį apie Donelaitį, apie tokį poetą, kurį avangardistai lietuvių rašytojai laikė savo pirmtaku. Tai buvo man labai įdomu, nes visų kitų kraštų literatūrose buvo atvirkščiai: tradiciją avangardistai neigė. Aš tada paėmiau ir raiškas *Metus*, perskaičiau ir pajutau, kad Donelaitis yra išskirtinis reiškinys 18-to šimtmečio literatūroje. Jis man labai patiko. Taip ir atsitiko, kad pirmas lietuvių poetas, kuris buvo išverstas į vengrų kalbą (ne iš rusų kalbos, bet iš originalo) buvo Donelaitis. Padariau 3000 eilučių žodinį vertimą, o tada dar jaunes, dabar jau žymus vengrų poetas Dezzo Tandori suetiavo hegžametrą. Jis atliko fantastišką darbą, nes šis vertimas įėjo į vengrų vertimų literatūros aukso fondą“.

„Paskui verčiau daug lietuvių rašytojų: Juozo Grušo apysakas, Kazio Sajos apysakų ir pjesių rinkinį, Justino Marcinkevičiaus poeziją ir jo dramų trilogiją. Aš labai didžiuojosi 1980 metais išleista *Lietuvių poezijos antologija*, apimančia

kūrinius nuo Mažvydo iki šių laikų jaunosios kartos. Šita antologija yra įdomi vienu atžvilgiu: tai vienintelė antologija, kurioje yra poetai iš Lietuvos ir išvijoje gyvenantieji. Tai reiškia, jog ten yra Jonas Aistis, Bernardas Brazdžionis, Stasys Santvaras, Jonas Mekas, Tomas Venclova, Rimantas Vėžys ir kiti.“

„Aš esu vienintelis žmogus Vengrijoje, kuris moka lietuviškai, todėl man dirva labai dėkinga, bet kartu ir labai sunki, nes viską reikia daryti vienam pačiam. Esu ne vien tik lietuvių literatūros šeimnininkas Vengrijoje, bet ir lenkų, čekų ir ukrainiečių literatūros beveik vienintelis specialistas. Be to, iki šių metų dirbau literatūros teorijos skyriuje (Vengrijos mokslų akademijoje — V.P.), tai reiškia, kad visas mano, kaip lietuvių literatūros vertėjo darbas buvo grynai asmeniškai reikalus, savotiškas „hobby“, todėl truputį nusibodo. Ir lietuvių kalbos vadovėlių parašiau tam, kad jaunesni vengrai mokytųsi lietuviškai ir išaugtų tokių vengrų jaunosios kartos „pamišėlių“ kaip aš“.

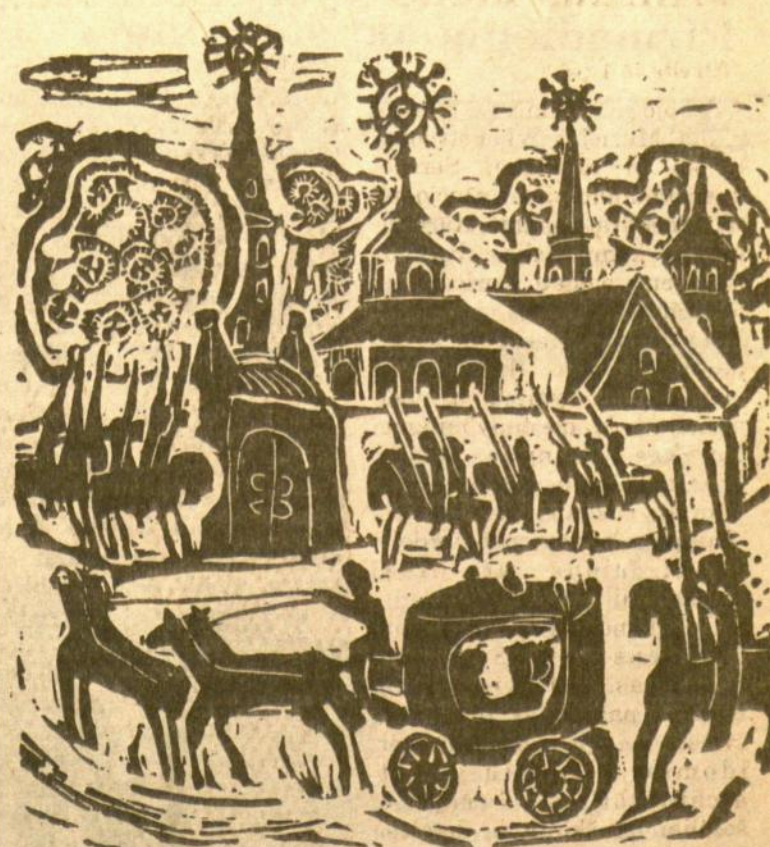
Taip su humoro žiupsniu užbaigė savo pasakojimą Endre Bojtár. Šis pašnekesys, perrašytas iš magnetofono juostelės, įrodo, kaip gražiai jis valdo lietuvių kalbą. Lieka tik pridėti, kad viskas, kas liečia lietuvių literatūrą Vengrijoje, ar jos vertimus, pirmą rusų, o vėliau į vengrų kalbą yra jo patikrinama, palyginama su originalu, pataisoma, kad vertimas būtų autentiškesnis. Jis parašo visoms iš lietuvių kalbos

išverstoms knygoms dar ir įvadus. Be jo žinios ar pagalbos, suprantama, nepasirodo joks vertimas iš lietuvių kalbos. „Vieninteliai literatūros vertimai, kurie Vengrijoje kontroliuojami, yra iš lietuvių kalbos. Išvertė iš rusų kalbos ir baigta, jau ir atspausdinta. O iš lietuvių kalbos aš cenzūroju...“ prideda su šypsniu Endre Bojtár ir tada rimtai: „Aš verčiu lietuvių prozą ir poeziją tik iš originalų“.

I Kalifornijos (UCLA) universitetą jis buvo pakviestas trims mėnesiams, kaip vizitujantis mokslininkas. Jis jau grįžo į Vengriją prie savo tiesioginio mokslinio darbo, o laisvalaikiu, manau, žaidžia futbolą su savo dviem sūnumis, jau studentais, ir gamina vyną (sako išsunkias 300 litrų) iš savo sodo vynuogių.

Jo žmona Anci Bojtár taip pat dirba Vengrijos mokslų akademijoje redaktore ir vertėja iš rusų kalbos. Ji taip pat verčia kai kuriuos lietuvių autorius iš rusų kalbos, kuriuos Endre peržiūri. „Ji labai graži moteris“ — išdėvė man jis su greito pasimatymo lūkesčiu, mums atsisveikinant. Tą pačią dieną jis išskrido į Čigagą, vėliau per New Yorką namo.

Šviesus, protingas, įdomus, pilnas humoro, bet labai kuklus ir malonus žmogus. Vadinti jį lietuvių draugu būtų per mažai: jis yra didelis mūsų tautos kultūros skleidėjas Vengrijoje. Linkėtumėme sau, kad tokių mūsų kultūros skleidėjų turėtumėme kiekviename pasaulio krašte. Turėdami Endre Bojtár Vengriją esame dėkingi ir laimingi.

Viktoras Petravičius — Pasakos „Gulbė karaliaus patį“ iliustracija (medžio raizins).

KAZYS BRADŪNAS

PETRAVIČIAUS GRAFIKA

Ten medžiai nerimsta vietoje —
Kaip žirgus nesuvaldai.
Baudžiauninkai sėdi karietoje —
Šventos Onos atlaidai.

Pilnas Alvitės čigonų,
Pilnos pievos arklių...

Viršum sibirinių vagonų
Pilnos padangės kranklių.

Senoji varpinė juosta.
Juodmargės pabaigė pašarą —
Ir per Viktoro skruostą
Ritasi asara.

Antano Tamošaičio ekslibrių paroda

SAULĖ JAUTOKAITĖ

Šių metų gegužės 16 d. Chicago's Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje buvo atidaryta svečio iš Kanados dailininko Antano Tamošaičio ekslibrių paroda. Antanas Tamošaitis jau ne pirmą kartą svečiuojasi Chicagoje su savo meno darbais. Čiurlionio galerijos lankytojai anksčiau yra matę jo aliejus, akvareles ir grafikos darbų parodas. Dabar meno mėgėjai turėjo progos susipažinti su jo kitais, dar nematytais meno darbais — ekslibriais.

Lotyniškai „ex libris“ reiškia iš knygos, yra knygos savininko ženklas: mažo formato, popieriniai lapeliai, pripildomi pirmuosiuose knygos lapuose. Paprastai jų tekstas yra trumpas: ex libris, vardas ir pavardė. Tarp šių keturių žodžių originaliu piešiniu yra išreikiama savininko ir profesija, ir specialybė, pomėgiai.

Antano Tamošaičio ekslibris

Ekslibris, galima sakyti, atsiradęs kartu su knyga 15-tame amžiuje, savo vystymosi raidoje turėdavo savininko heraldinį ženklą, vėliau emblemas, alegorinius vaiz-

Antano Tamošaičio ekslibris

dus, šūkius. Juo buvo pagerbiama knyga, nurodant jos kilmingą savininką. Šiandien ekslibris tapo miniatiūrinio meno kūrinio, kurį piešia beveik kiekvienas menininkas.

Antano Tamošaičio ekslibrių parodoje heraldinių ženklų bei emblemų nerasime (išskiriant tikrai vieną — Smilgevičiaus), bet rasime alegorinius simbolius, posakių, vaizdus. Autorius parodos ekslibrius darė įvairių profesijų žmonėms: rašytojams, poetams, muzikams, mokslininkams; jis pasinaudoja tradiciniais šio žanro sampratose alegoriniais knygos, pelėdos, plunksnos, žiburio, saulės įvaizdžiais. O kadangi šių ekslibrių savininkai yra lietuviai ir, be to, dail. Tamošaitis taip pat yra lietuvių liaudies meno tyrinėtojas, todėl ne vienas ekslibris yra išreikštas lietuviškais simboliais ir ornamentais, rūpintojėliu, žvaigždutėmis, žirgeliais. Net ir nelietuviams draugams, autorius piešia lietuviškų tautinių elementų motyvus. Vieni ekslibriai yra realistiški, kiti kiek suabstraktinti, sugestyvūs.

Ekslibrių darymo technika yra grafiška — medžio, vario, akmens, linoleumo raiziniai, kuriuos atspaudus gaunamas juoda-balta kūrinys. Tokius mes matome dailininko

ankstyvesniusius darbus. Vėlesniuose darbuose jis įterpia pilką. Šią pilką spalvą jis išgauna mažais brūkšneliais ir taškuciais. Subtilus pilkas tonas išbalansuoja mažojo ekslibrio kūrinio juoda-balta stiprų kontrastą. Tamošaičio kūrybinio braižo linija yra riesta, tiesi, banguojanti. Prie šaunaus ekslibrio užbaigimo daug prisideda gražiai išrašytas šriftas.

Nors dail. Tamošaitis pirmąjį ekslibrį nupiešė 1927 m. Pauliui Galaunei, tačiau per visus jo parodoje išstatytus 66 ekslibrius yra atpažįstamas jam vienam savitas ir būdingas kūrybinis braižas, kuris subtiliai ir kruopščiai iki detalių bei niuansų yra išstobulintas.

Si ekslibrių paroda buvo suruošta dail. Antano Tamošaičio 80-tojo gimtadienio proga. Tai tik vienas jo plataus meninio gyvenimo aspektas. Jis yra dailininkas, lietuvių liaudies meno tyrinėtojas, dėstytojas, lietuvių liaudies meno leidinių autorius. Per daugelį metų išsišakojusia meno kūryba, savo meistriskumu ir savitu stiliumi Antanas Tamošaitis yra tapęs savotišku unikumu mūsų mene.

Antano Tamošaičio ekslibris

Elena Urbaitytė Long Island parodose

Elena Urbaitytė dalyvavo grupinėje dailės parodoje, kurią suruošė Hempstead Harbor Artists' Association 1986 m. kovo 8-31 d. 12 ir 16 Village Square, Glen Cove, New York. Long Island dienraštis *Newsday* 1986 m. kovo 25 d. laidojo parodą paminėję straipsniu „Hempstead Harbor's first juried show“. Urbaitytė apibūdinama kaip subtili koloristė, sumaniai operuojanti spalvomis ir plokštumomis. Prieš keletą metų Urbaitytė buvo susidomėjusi šviesos skulptūrom ir turėjo kelias tu skulptūrų parodas: dvi Phoenix galerijoje, New Yorke, vieną Morristown Museum, Morristown, New Jersey, vieną Emily Lowe Gallery, Hofstra University, Long Island, NY. Daug dailininkų yra susidomėję šviesos skulptūrom, bet kol kas jos tėra eksperimentinėje stadijoje, neišvestos į gyvenimo areną.

Pabandžiusi šviesos skulptūrų darbą, Urbaitytė grįžo prie tapybos. 16 Village Square, Glen Cove parodoje ji pateikė šešis paveikslus, visus aliejumi: Station, Bridge, Landscape, Shiseido, Gemini, Messenger. Jie visi abstraktai, spalvų ir plokštumų santykiai. Ieškodama spalvinių

Antano Tamošaičio ekslibris

įvairovės, ji vieną spalvą tepa ant kitos, taip išgaudama spalvinius tonus. Spalvų kaita paveikslą sudinamina.

Urbaitytės darbai nepasako jos santykio su gyvenimu, gal tiksliau sakyti, jie parodo jos nesidomėjimą įvykiais už jos, jos dėmesys užimtas tik ta medžiaga, kurią ji naudoja savo kūriniam.

Šiuo metu Urbaitytė jau pakviesta dalyvauti dviejose parodose: š.m. birželio 4-liepos 11 d. Long Island University, S. W. Post Campus, Greenvale, ir rudenį Long Island moterų menininkų parodoje.

J.K.

Kultūrinė kronika

• Algimanto Kezio fotografijų paroda vyks Midwest Museum of American Art, Elkhart, Indiana, nuo birželio 27 iki liepos 24 dienos. Parodos tema — gamta Amerikos didžiųjų miestuose ir lokaliniuose parkuose. Ta proga Loyolos universiteto (Chicagoje) leidykla išleisdžia Kezio fotografijų knygą *Nature — Forms and Forces*, kurią bus galima gauti per parodos atidarymą birželio 27 d.

• Stasio Eidrigėvičiaus grafikos darbų reprodukcijas, pritaikytas laikraščioje *gildenamoms* temoms, spausdino *The New York Times* savo vedamųjų ir nuomonių puslapiuose bei *The New York Times Book Review* balandžio ir gegužės numeriuose. Lenkijoje gyvenančio lietuvių dailininko Stasio Eidrigėvičiaus darbų paroda š.m. balandžio mėnesį buvo suruošta Chicagoje, Šv. Ksavero kolegijos meno galerijoje, kurios proga Chicagoje lankėsi ir pats dailininkas.

• Dail. Edmundas Žiauberis mirė 1985 m. gruodžio mėn. 26 d. Lietuvoje, sulaukęs tik 53 metų amžiaus. Pasižymėjo kaip grafikas; savo lino raiziniams dažnai rinkdavosi Lietuvos gamtos ir folkloro temas, kaip, pvz., žemaičių liaudies muzikantai.

• Dailininkas Gerardas Bagdonavičius mirė š.m. vasario mėn. 3 d. Lietuvoje. Gimė

1901 m. Šiaulių apskrityje. Per Pirmąjį pasaulinį karą baigęs gimnaziją Jauslavlyje ir lankęs privačius tapybos, kursų, Lietuvon sugrįžęs, nuo 1921 m. dėstė paisybą Šiaulių mokyklose. Nuo 1923 m. savo grafikos darbus dalyvavo lietuvių dailės draugijos parodose, 1928 m. Latvijoje, 1929 m. tarptautinėje ekslibrių parodoje Briusely, 1931 m. ekslibrių parodoje Los Angeles. Šiaulių teatru nuo 1924 iki 1933 metų darė eskizus dekoracijoms ir kostiumams. Išleido Šiaulių bažnyčios architektūros fragmentų albumą 1925 metais. Kūrė daug ekslibrių, iliustravo knygas.

• Vergilijaus „Georgikų“ vertimas, paruštas Alfonso Nykos-Niliūno ir išleistas Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo 1984 metais Chicagoje, „niekur nebuvo aptartas ir įvertintas“, skundžiamasi išeivijos kultūrinio gyvenimo apžvalgoje, *Pergalės* žurnalo 1986 m. pirmame numeryje. Pažymėtina, kad dar 1985 m. vasario mėn. 9 d. *Draugo* priedo laidoje išspausdinta išsami dr. Alfonso Šešplaukio šio veikalo recenzija.

• Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas šiais metais leidžia prof. dr. Violetos Kelerienės redaguotą studiją apie Marius Katiliškio kūrybą *Žmogus su atmintim*, prof. dr. Vytauto Kavolio literatūrinę studiją *Sąmoningumo trajektorijos* ir Balio Sruogos verslą dramą „Apsiautalas“. Praėjusiais metais išleido Alfonso Nykos-Niliūno eilėraščių rinkinį *Žiemos teologija*, kuriam buvo paskirta Lietuvių Bendruomenės literatūros premija, Antano Skėmos *Raštų III* tomą, Aldonos Veščianaitės eilėraščių *Aidintios upės*, Tomo Venclovos kritikos straipsnių rinkinį *Tekstai apie tekstus* ir Aldonos Stempužienės lietuvių kompozitorių dainų plokštę. Iš viso Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas jau yra išleides 54 knygas, iš kurių trylika premijuota įvairiomis premijomis. Algimanto Mackaus knygų leidimo fondą sudaro nariai, skiriantys 25 dol. metinį įnašą knygų leidimui. Fondui vadovauja Gintautas Vėžys, 7338 South Sacramento Avenue, Chicago, Illinois 60629.

Pirmadienis po stebuklo

ALFONSAS NAKAS

Prieš porą tuzinų metų William Gibson parašė scenos veiklą „The Miracle Worker“. Tai buvo, tarp septynių jo knygų, ketvirta drama. Drama apie dvidešimties metų guvernantę Annie Sullivan ir aštuonmetę Helen Keller. Scenomis ir ekranais veikalui per pasaulį keliaujant, publika aiškioja, besistebėdama aklos, kurčios, buvusios nebylės pasiekimais, mažai dėmesio teskirdama tai, kuri kurčnebylė pavertė septyniuotą pasaulio stebuklu. Publikos trumparegystė pasipiktinęs, William Gibson 1983 metais parašė dramą „Monday After the Miracle“. Čia, aiškiam pirmosios tęsinyje, Annie Sullivan trisdešimt septynerių metų, Helen Keller — dvidešimt penkerių, o žurnalistas-kritikas John Macy — dvidešimt šešerių. Veikalą trijuose veiksmuose, maždaug penkerių ar šešerių metų laikotarpį, John Macy ir Annie Sullivan susidraugauja, įsimyli, susituokia, laukia nesulaukia vaikų, po daugelio skaudžių įvykių, nusivylimų išsiskiria. Veikalo pratarmėje autorius baiminasi, kad ir šios dramos karaliene publika gal paskelbs Keller, ne Sullivan. Ne be pagrindo! Helen's Keller ir čia pilni namai. Ji maišosi kone kiekvienoje scenoje. Be jos sunkimo įsimylėliai negali tuoktis, su ja privalo keltis iš namo į namą, ji turi žinoti net apie jų intymiausius reikalus. Ji absoliučiai lygi trijulės partnerė. Vis dėlto, logiškiau galvojančieji galgi perpas, kad be Annie Sullivan pasaulis nebūtų turėjęs Helen Keller ir kad pirmoji vėlta net didesnio dėmesio, negu antroji.

Paskutiniją balandžio ir tris pirmąsias gegužės savaites „Monday After the Miracle“ buvo vaidinama Detroito Attic teatre. Labai gerų recenzijų paskatinti, nuėjome į vieno gegužės sekmadienio popietinį spektaklį. Esu įpratęs prieš spektaklį veikalą perskaityti. Šį kartą reikėjo daug pastangų, nes Birminghamo biblioteka užsakytos knygos tebelaukė, o aplinkiniai knygynai jos nelaikė gal todėl, kad 139 puslapių minkštais viršeliais leidinio kaina — 10 dol. Vis dėlto biblioteka knygą man parūpino keliolika valandų prieš spektaklį ir spėjau atidžiai perskaityti.

Spektaklis buvo visais atžvilgiais puikus ir iš atminties neišdils keletą metų. Režisierė Mary F. Bremer pagirtina už aktorių pasirinkimą. Annie Sullivan rolei pasitelkta Jayne Houdyshell buvo tokia, kokią knygoje išsiskaidė: valinga, inteligentiška, temperameninga; motiniškai gera savo globotinei, moteriškai patraukli (sexy) ir visiškai tinkamo amžiaus. Helen Keller rolėje Anita Barone stebino žiūrovą išvaizda ir vaidyba. Jaunatviška, liekana, aukšta mergaitė, po kambarius slankiojo į priekį ištiestom rankom ir atlošta galva. Ji nuolat kalbėjo šurpiu, skardžiu gerkliniu balsu. Dialogueose dalyvavo, pokalbininkams dėdama delną prie lūpų, o mokantiems rankų alfabetą kaisiojo delną, kad ji ji ką „pasakytų“. Nuostabiai išlaikė akumą ir kurtumą, jautriai reaguodama į pirštų susitikimus su daiktai bei žmonėmis, bet kartu ir apsimedama, jog nieko negirdi, kai kiti aktoriai nesivaržydami ją apkalbinėjo, arba kai susipykę vienas ant kito šūkavo. Puikiai reikšėsi ir John Macy rolę gavęs Glen

Allen Pruett. Tai toks šimtmečio pradžios šiaudinis socialistas, nuolat kalbą apie Marksą ir revoliuciją, bet visų pirma statęs savo raštus ir egoistines ambicijas (čia reikia pastebėti, kad pirmasis iš trijų veiksmų prasideda nei anksčiau, nei vėliau kaip 1905 metais; nors dramos autorius to ir neskelbia, tai sužinome, prie Keller gimimo datos pridėję dramoj pažymėtą jos amžių — 25; o 1905 metų revoliucijos Rusijoj atgarsių būta ir šiame krašte). Labai įtikinanciai, nuosekliai jo karšta meilė Annei išblėsta nesėkmių grandinėje, paskėsta alkoholizme. G. A. Pruett'o John Macy irgi buvo toks, kokį knygą skaitydamas įsivaizdavau. Šiai pasigėrėtinai vaidinusiai trijulėi gerai talkino du pagalbiniai aktoriai: Andrew Dunn, gydytojo Ed rolėje, ir Wayne David Parker — idealistinio nusiuteikimo jauno reporterio Pete rolėje.

Režisierė vėlta pagyrimo ir už atliktas nedideles, bet reikšmingas kupi. Ji sutrumpino ir sušvelnino kai kurias seksualinio ūdžio scenas, o vieną visiškai išmetė. Pastebėjau praleistą ir vieną kitą vulgaresnę frazę. Visa tai spektakliui tik pasitarnavo.

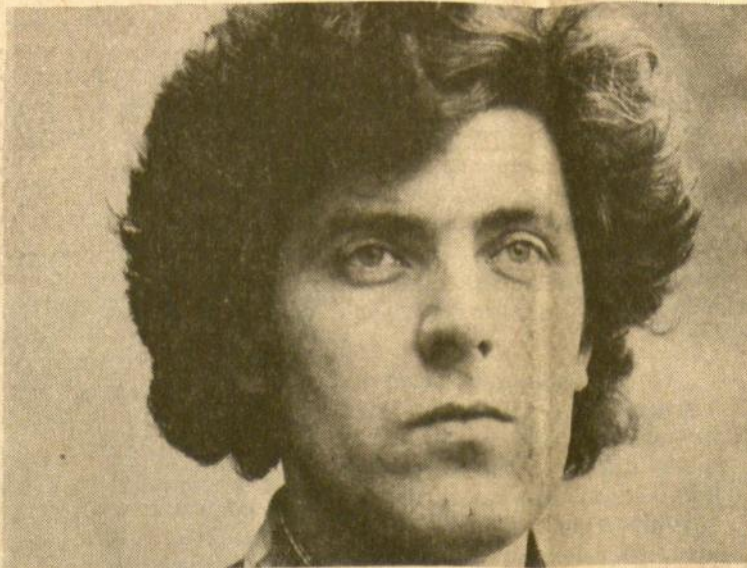
Dramos autoriaus nurodyta, kad miegamieji kambariai turi būti antrame aukšte. Scenos dailininkas Norm Hamlin reikalą išsprendė paprasčiau: užuot stacius antrą aukštą, abu miegamieji buvo iškelti gal po metrą ant platformų. Judith Sheldon projektuoti rūbai — autentiška šio šimtmečio pradžios apranga, daug kartų matyta filmuose ir teatruose.

Apie Attic teatrą aplamai pasakytina, kad jo reputacija kasmet kyla. Po čia aprašyto pernykščio triumfališko „Piaf“ pastatymo buvo keletas kitų, kritikų bei publikos gerai įvertintų. „Monday After the Miracle“ — naujas šio teatro didelis laimėjimas.

Paskutiniam veikalui knygos viršelyje sudėta pusantro tuzino kritikų liaupsių, giriančių patį veikalą arba/ir jo pastatymus. Paašėja, jog su pasisekimu statyta Charleston, South Carolina, Washington ir New Yorko Broadway teatruose. Nežinau, ar „Monday After the Miracle“ jau buvo vaidintas Chicagoj. Jei kada ji statys, patariu visiems teatro mėgėjams pamatyti. Net jei aktoriai ir būtų silpnėsi, negu Detroitė...

Magdalena Birutė Stankūnienė
Iš ciklo „Motery darbai“

Dailininkas Stasys Eidrigevičius

Stasio Eidrigevičiaus paroda

Lenkijoje gyvenančio lietuvių dailininko Stasio Eidrigevičiaus grafika ir piešiniai buvo išstatyti Chicagoje, St. Xavier kolegijoje, „SXC“ Galerijoje, nuo 1986 m. balandžio 5 iki gegužės 3 d.

Jo menas išryškina stiprų menininko charakterį, giliai žvelgiantį į žmogiškąją psichologiją. Pagrindinė tema yra žmogaus kaitos procesas, sprendimas neužbaigtų konfliktų, savęs iškėlimas ir išsireikšimas. Metamorfozė įvairiomis formomis kartojasi daugelyje jo kūrinių. Moteris virsta upė ir pila vandenį ant savęs iš asocio. Žmonija yra neatskiriama sąjunga su gamtinėmis jėgomis. Yra neįmanoma atskirti, ar moteris virsta upė, ar upė virsta moterimi. Kontrolės klausimai yra sprendžiami gamtos simboliu. Ar žmonija, ar gamta turi galutinę galią? Lyti pradeda, kai žmogus praduria debesį su šake. Galia valdyti

gamta yra išreikšta kitame paveiksle: šikšnosparnis, pagautas tarp dviejų lentų, yra mechanškai prisukamas.

Žmogus jo lyrinuose vaizduose turi vidinę kontrolę. Daugelis jo grafikos darbų yra ekslibriai, pagerbiantys jam svarbius žmones, pavyzdžiui, Magdalena Abakanowicz, lenkų pluoštinio

EXLIBRIS MAGDALENA ABAKANOWICZ
Stasio Eidrigevičiaus ekslibris.

Magdalena Stankūnienė Rochesteryje

Švento Jurgio lietuvių parapijos religinė ir kultūrinė sekcija šių metų balandžio 19 ir 20 dienomis suruošė ročesteriečiams malonią akciją ir džiugią širdžiai puotą — Magdalenos Birutės Stankūnienės dailės darbų parodą. Išstatyta 29 kūrinių: Lietuvos kaimo moters darbų ciklas, motinų triptikas, erdvių triptikas (visi individualiai nuspalvinti medžio raizginiai), didokų drobių lietuviškos mitologijos ciklas ir pora stambokų, atogrąžiškos nuotaikos gelių.

Parodą atidarė religinės ir kultūrinės sekcijos pirmininkė Birutė Litvinienė. Ji padėjo dailininkei už ryžtą atvykti į toloką Rochesterį mus pradžiuoti, ypač tokiu metu, kai pačioj Chicagoj vyko moterų dailininkių draugijos paroda „Žvilgsnis į save“.

Magdalenos Stankūnienės moters darbų ciklas daugelį lankytojų nukėlė į toli nubėgusią vaikystę, kai ganyta žaselės, lesinta višties. Su nostalgija tai mena linarovi, verpimą, audimą, skalbimą, drobių baltinimą. Mena Lietuvos buities apraiškas, kurios šiandien jau yra gerokai pakitusios. Pakitusios jos yra ne tik mums, svetūr gyvenantiems, bet ir Lietuvoje likusiems. Dailininkė spalvinga ir giedri. Modernia, meistriska technika ji sugeba vaizdingai išreikšti lietuvių moters kasdienybę, o gal net ir save pačią, nes šiluma ir jaukumas spindi ne tik iš jos kūrinių, bet ir iš jos pačios.

Motinų triptikas jau visai kitoks. Jame vaizduojamos motinos, varomos per dobilėliais žydinčius laukus, atpažinti miesto aikštėje numestus savo sūnų kūnus. Jų akys uždangstytos vidinėmis kaukėmis, kad išsilaikytų, kad pamatiusios sumaitotus savo vaikus neprapliuptytų asarų srautu prieš akivaizdą. Tai sukrečiantis kūrinys, atverias Lietuvos žmonių kančios realybę iki paties nuogumo. Kitas savajį įdomus triptikas, pavadintas „Erdvė“, yra pilnas judesio ir spalvingumo.

Sios draugijos veikli narė yra ir Magdalena Stankūnienė. (Vėliau teko nugirsti, kad ji yra ir viena tos draugijos steigėjų.) Padėkojusi, glaudai supažindino susirinkusius su dailininkės asmeniu, jos keliu į dailės meną ir ypač pabrėžė dailininkės sugebėjimą savo kūriniuose išsakyti nuostabią šilumą ir meilę lietuvių tautos tradicijoms.

Nerima Narutė perskaitė savo tai progai sukurta poemą, kuria susirinkusius lyg veste pravedė pro kiekvieną parodos paveikslą. Po Nerimos Narutės poemėlės dailininkė maloniai nustebo ir pradžiugino žydinti gelę, atsivėrusi cikagiečių „Žvilgsnio į save“ dailininkę.

Magdalenos Stankūnienės moters darbų ciklas daugelį lankytojų nukėlė į toli nubėgusią vaikystę, kai ganyta žaselės, lesinta višties. Su nostalgija tai mena linarovi, verpimą, audimą, skalbimą, drobių baltinimą. Mena Lietuvos buities apraiškas, kurios šiandien jau yra gerokai pakitusios. Pakitusios jos yra ne tik mums, svetūr gyvenantiems, bet ir Lietuvoje likusiems. Dailininkė spalvinga ir giedri. Modernia, meistriska technika ji sugeba vaizdingai išreikšti lietuvių moters kasdienybę, o gal net ir save pačią, nes šiluma ir jaukumas spindi ne tik iš jos kūrinių, bet ir iš jos pačios.

Motinų triptikas jau visai kitoks. Jame vaizduojamos motinos, varomos per dobilėliais žydinčius laukus, atpažinti miesto aikštėje numestus savo sūnų kūnus. Jų akys uždangstytos vidinėmis kaukėmis, kad išsilaikytų, kad pamatiusios sumaitotus savo vaikus neprapliuptytų asarų srautu prieš akivaizdą. Tai sukrečiantis kūrinys, atverias Lietuvos žmonių kančios realybę iki paties nuogumo. Kitas savajį įdomus triptikas, pavadintas „Erdvė“, yra pilnas judesio ir spalvingumo.

meno audėja. Ji pavaizduota pinanti savo krepšinį kūną.

Eidrigevičiaus darbuose vis kartojasi kaukės, išreiškiančios norą privatumo ir paslaptinumo. Iš vienos kaukės lenda paukščio snapas, kita tampa apsiaustu. Pasislėpęs žmogus dėvi tris kaukes vienu metu ir apžiūri ketvirtą, gulintį ant žemės. Žmonės yra pagauti savo pačių sukurtų, išorinių situacijų. Balerina pririšta prie žmogaus sukurtos geometrinės formos, sustingsta vidury šokio.

Jis gambiai išreikia prisirišimo konfliktus. Paukščiukai, sutūpę ant jiems atsidavusios motinos nugaros, laiko jos snapą surišę viela, kurią vis smarkiau suka. Iš vyro kūno auga ilga kasa, persipynusi su skraidančios, beveidės moters plaukais.

Melancholiškas jausmas sukeliamas neryškiom spalvomis. Susitaikymas su savo likimu išreiškiamas subtiliu paradoksu. Charakteriai nuolat auga, santykiu su savim ir kitais, tyrinėja save ir gamtos magiją. Tačiau stipri asmeniška jėga, išgauta iš savęs, dažnai yra žlugdoma ar kaip nors sulaukoma.

Eidrigevičiaus pastelės darbai charakteringi paukščiai yra pilni jausmo ir intensyvumo. Jie pririšti vienas prie kito, dažnai apsikabinę. Vietoj prigimto skridimo, jie rodo akrobatiką. Vienas iš jų bando pakilti, bet kelias pasikelia virš jo ir pagautą sulauko. Grafikoje paukščiai mums rodomi tuščiomis galvomis, perpintais snapais ir sutvarstytais sparnais. Eidrigevičiaus paukščiai nesukrenda! Jo kūrybos stiprybė yra dvasinio skrydžio ilgesys, kurį jis perteikia žiūrovams.

Daiva Karužaitė

Chicagos teatruose

Smagi, švari komedija

Netoli lietuvių apgyvento Marquette Parko esančiame Drury Lane teatre (95-ta gatvė, netoli Western) vaidinama linksma, smagi komedija „Beloved Enemies“. Čia vaizduojamos dvi pagyvenusios seserys, turinčios skirtingus skonius, bet gyvenančios drauge viename bute. Jos turi pasiskyrusios savas kėdes, atskiras televizijas. Viena mėgsta baltą spalvą, kita juodą, tai ir jų telefono aparatas nudažytas viena pusė baltai, kita juodai. Besireiškiant tarp jų skirtingoms nuomonėms, atvyksta jų brolis kunigas, kuris stengiasi jų gyvenimą suderinti. Įsibrauna pora keliolikmečių, besistengiančių seseris apgrobti. Kunigas ir seserys bando juos perauklėti.

Fabula nesudėtinga, bet pilna humoro. Publika kvatoja beveik po kiekvieno sakinio. Ir humoras švarus, be jokių vulgarumų. Aktoriai stiprūs. Pirmąja Kaye Ballard, vaidinusi Broadway, Londono ir daugely kitų scenų, pasirodžiusi filme; jos atvaizdas net buvo patekęs į „Life“ žurnalo viršelį. Antros sesers vaidmenį — Camila Ashland, teatro studijas

Stasio Eidrigevičiaus ekslibris

baigusi Goodman mokyklą, taip pat dalyvavusi filmuose. Bob Keenan yra reikšėsi radijo ir televizijos vaidinimuose, Franco Ray — televizijos filmuose, Dana Segul gavusi bakalaurą Wisconsin universitete, televizijos, filmų ir teatro artistė, gilinusi klasikinės dramos vaidybos mokslus Londone, Anglijoje. Režisierius Vernon R. Schwartz profesoriavo Goodman teatro mokykloje.

J. Pr.

Stasio Eidrigevičiaus ekslibris.

Magdalenos Stankūnienės naujos knygos

paveiksai yra tikrai daugiakalbiai. Su jais kalbos ras ir istorikas, ir etnografas, ir nostalgijos pilnas išeivis, ieškas atgaivos meistrisko teptuko technikoje, o pagaliau jų šnekeliojimo su malonumu paklausys ir žmogus, kuris paveiksle neieško nieko kito, tiksliai vien grožio.

Menas, kurios srities jis bebūtų, yra žmogaus dvasios apraška, neįvertinama jokių medžiaginiu mastu. Su kiekvienu meno kūriniu, kuriuo papuošime savo buities seklyčią, išsijygame ir kūrėjo dalelę. Ne tik išsijygame, bet ja ir savo dvasią praturtiname. Magdalenos Birutės Stankūnienės darbas praturtėjo ir ne vienas ročesteriešis, nes ji čia paliko apie trejetą tuzinų paveikslų.

Onė Adomaitienė

VAKARONĖ SU VYTAUTU CIPLIAUSKU

Penktadienį, birželio 6 d. 7.30 v.v. Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje, rengiama vakaronė su svečiu iš Lietuvos, dailininku, portretistu Vytautu Cipliausku. Tai bus proga susipažinti su jo kūryba.

• ATGIMUSI DAINA. Ispanų poezijos antologija. Sudarė ir išvertė Povilas Gaučys. Redagavo Stasys Goštautas ir Tomas Venclova. Chicago: Rūta, 1986. 312 psl. Kaina — 8 dol. Gaunama „Drauge“.

Knygoje sulaukta 26 ispanų poetų kūrybos pavyzdžiai. Povilas Gaučys palydi juos poetų biografijomis. Antologijai įvadą „Antrasis šių dienų ispanų poezijos renesansas“ parašė Yale universiteto profesorius Manuel Durán, o pratarmę — didysis šio šimtmečio Ispanijos poetas Jorge Guillén.

Rauna sesės švelnius linus,
Riša į pėdelius,
O kiek dar darbo prie jų,
Kiek dar sunkių valandų:
Išmint, nubrukti, išskuoti...
Tik tuos darbus padirbus visus,
Pluoštas sužimba kaip auksas šviesus.
Daug darbelių, darbų,
Neužtenka sesutėms dienų.
Su tolstančiais saulės šilkais
Bulviakasis artėja.
Tada sesės žeme klupinėja
Nuo pat ryto ligi vėlomos.
O kai šiltas krapnoja lietus,
Skuba, bėga į miškus
Parsinėst krepšius baravykų,
Kad būtų Kūčioms skanumynų.

Surašiau moterų darbus,
Sudėliau žodžius ir mintis,
Šį vakarą spalvomis pražydėjo
Gyva, virpanti Žilvino šalis.

Nerima Narutė

Palikit, sesutės, žiemos audimą
Ir nebaigtas verpti linų gijas.
Priaudėt naujų trincijų, raštuotų staltiesių,
Rankšluosčių eilių eiles.
Užteks.
Eina į laukus moterys, merginos
Pavasario sutikti, pasveikinti,
Iš jo rankų ima naujais darbais
Palaimintas dienas.
Jis neša joms dovanų,
Iškelės kraite saulės spindulių.
Beržų gyslomis jau pulsuoja
Limpanti saldi sula,
Žiemkenčiai žaliom bangom banguoja,
Jūsų rankų paglostymo laukia žemė,
Gležna rasoda batvinių,
Kopistėlių žali daigai.
Matau aš jus, kaip vystote daržų vagose
Į šiltą žemės vystyklą gležnutį daigą,
Kaip jis sušilęs ir aploštytas,
Pagirdytas lietaus,
Gyvybe virpėdamas, stiebiasi į saulę.
Priganytos žalmargės jau atrajoja,
Ir moterys atskuba laukų takais
Su mištuvėmis atsiimti pieno.
Atbėga vasara laukais,
Ramunių, aguonėlių žiedais
Pasidabinusi kasas.
Basa.

Dabar atverkite, sesutės, drobių skrynias.
Baltinkite staltieses,
Džiiovinkite vidurvasario saulėje,
kad kratitis būtų baltas ir kvapnus.
Pražydo jau linai,
Pasižiūrėkite, tenai:

Atrodo, kad pats dangus
Apsikabino mėlynus žiedus.
O šieno pradalgiai,
Sugrėbtyti dailiai,
Klevo grėbliu sesučių suvartyti.
Rugiapjūtės darbai už langų,
Apsunkę varpos rugių,
Sesių rankom surišti pėdai
Į aukso gubas sustatyti.
Naujo derliaus duona
Kuepia ajiarais ir kymnais.
Sotinkitės, šeimynos.